

Boekmanstichting - Bibliotheek
Herengracht 415
1017 BP Amsterdam
Tel. 6243739

98-207

PROJECT ADRES VROM-RPD, KAMER D0640 IPC 370, PB 30940 2500 GX DEN HAAG

Den Haag, 11 december 1997

Woord vooraf

Voor u ligt het verslag van de workshops, die op 30 september 1997 door het IPO en het project Belvedere werden georganiseerd te Utrecht. Het centrale thema van de dag was *cultuurhistorie en ruimtelijk (kwaliteits)beleid*. Het doel van de dag was om als vertegenwoordigers van de provinciale en rijksoverheid gezamenlijk de knelpunten te verkennen, die zich voordoen bij de doorwerking van cultuurhistorie in het ruimtelijk beleid. Vervolgens zijn mogelijke oplossingen van deze knelpunten in beeld gebracht.

Het mag op zijn minst opvallend worden genoemd dat in drie parallelle workshops, ieder met een eigen invalshoek, veel identieke knelpunten en oplossingsrichtingen naar voren werden gebracht. Deze hoge mate van overeenstemming sterkt ons in de gedachte, dat tijdens de workshops de belangrijkste knelpunten zijn benoemd. De geformuleerde oplossingsrichtingen zullen door Belvedere als inspiratiebron worden gebruikt bij het opstellen van een beleidsnota die eind '98 aan de Tweede Kamer wordt aangeboden

Mijn dank gaat dan ook uit naar alle deelnemers aan de workshops voor hun waardevolle bijdragen. Het projectteam Belvedere zal er zijn voordeel mee doen. Bijzondere dank gaat uit naar de inleiders, de gespreksleiders van de workshops, de presentatoren van de cases en de IPO- en Belvedere-medewerkers die de dag hebben georganiseerd. Tenslotte een speciaal woord van dank aan Anneke de Zwart die de inhoudelijke voorbereiding van de dag voor haar rekening heeft genomen en de verslaglegging heeft verzorgd. De weerslag daarvan is de moeite waard om te lezen.

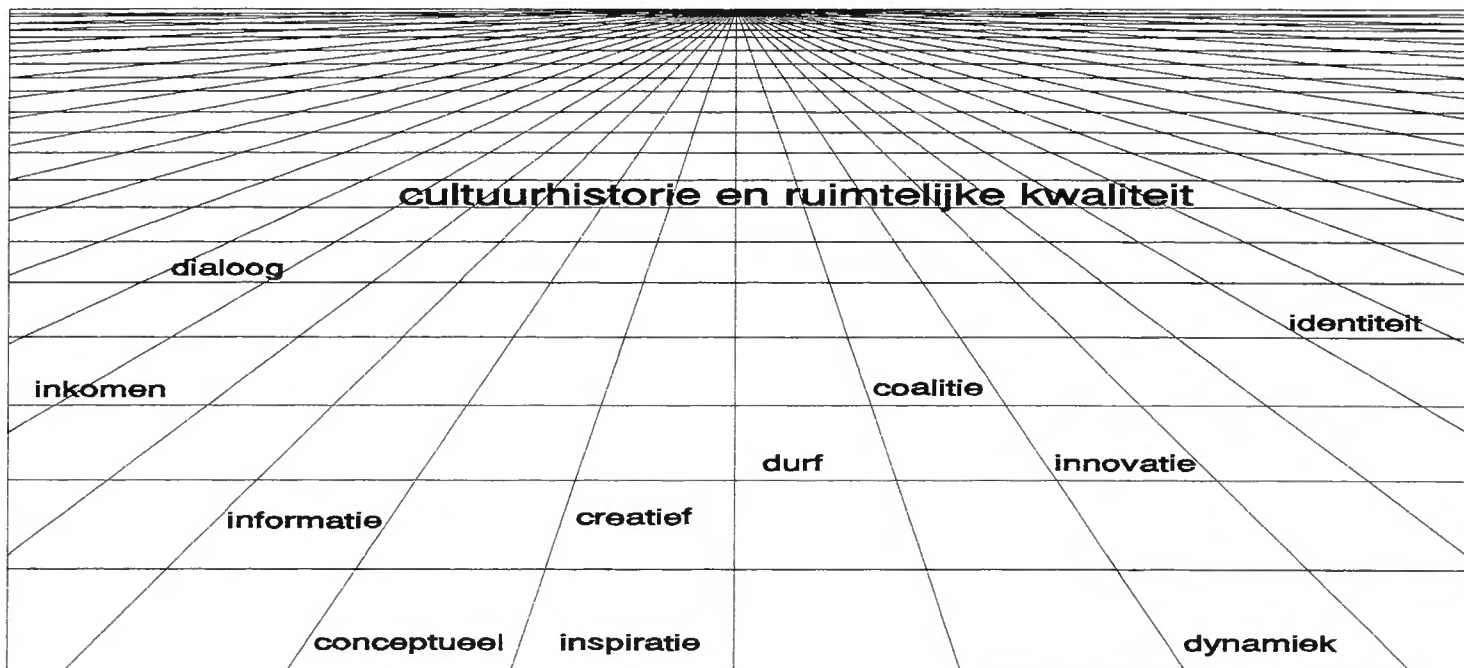
Namens de stuurgroep Belvedere,

ir. H. R. Oosterveld
plv.-directeur Natuurbeheer,
Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij,

ruimtelijk kwaliteitsbeleid en cultuurhistorie

verslag van de derde Belvedere workshop
in samenwerking met het IPO - 30 september 1997

Anneke de Zwart

Inhoudsopgave

Algemene inleiding	1
Inleidingen workshop	2
Verslag workshop A	5
Verslag workshop B	8
Verslag workshop C	10
Plenaire bijeenkomst	12
Bijlagen	
1. <i>Cultuurbeleid en ruimtelijke ordening in de provincie</i> tekst van de inleiding van Hans Olde Monnikhof	14
2. <i>Ruimtelijk kwaliteitsbeleid en cultuurhistorie</i> discussiestuk ten behoeve van de workshop	17
3. Lijst van deelnemers	20

Verslag van de derde Belvedere workshop

Algemene Inleiding

De derde Belvedere workshop vindt plaats op 30 september 1997 te Utrecht. Deze dag met als centraal thema *ruimtelijk kwaliteitsbeleid en cultuurhistorie*, werd georganiseerd door project Belvedere in samenwerking met het Interprovinciaal Overleg (IPO).

Doel van de workshop was om samen met de provincies problemen en oplossingen te inventariseren die zich voordoen bij de doorwerking van cultuurhistorie in het ruimtelijk beleid. Daartoe werden van de provincies zowel medewerkers van de sector cultuur als ook van de sector ruimtelijke ordening en groen uitgenodigd, naast mensen van diverse relevante rijksdiensten.

Het programma van de dag bestond uit een drietal inleidingen, waarvan in het verslag samenvattingen zijn opgenomen. Na de inleidingen werd in drie workshops, (A,B en C) aan de hand van het discussiestuk **Ruimtelijk kwaliteitsbeleid en cultuurhistorie** waarin ter voorbereiding een aantal concrete vragen geformuleerd waren, een inventarisatie gemaakt van de bestaande knelpunten en mogelijke oplossingsrichtingen. Elke workshop behandelde een thema; groep A had **verstedelijking en cultuurhistorie** tot onderwerp, groep B **cultuurhistorie en het landelijk gebied** en groep C **cultuurhistorie in het ruimtelijk planproces**. In de hierop volgende plenaire bijeenkomst presenteerden de drie groepen de resultaten van hun beraadslagingen. Tenslotte zijn de conclusies die uit deze dag getrokken kunnen worden en het mogelijke vervolg op deze bijeenkomst aan de orde geweest.

Opbouw verslag

Voor de opbouw van het verslag is gekozen voor een volgorde die de dag zelf weerspiegelt. Zo vindt u eerst een samenvatting van de inleidingen, vervolgens per workshop een verslag van de discussie, gevolgd door de conclusies van de plenaire bijeenkomst. Deze opzet brengt met zich mee dat er wel eens 'herhalingen' optreden. In de verschillende workshops werden nu eenmaal vaak dezelfde problemen gesignaleerd en dezelfde of vergelijkbare oplossingen voorgesteld. Ook dat is een belangrijke constatering en doet recht aan de 'werkelijkheid' van de dag.

Een integrale weergave van de inleidende rede van Hans Olde Monnikhof is als bijlage opgenomen, evenals het discussiestuk *Ruimtelijk kwaliteitsbeleid en cultuurhistorie* en een lijst van deelnemers.

Het verslag wordt voorafgegaan door een voorwoord van ir. H. Oosterveld.

Vorbereiding

Aan de voorbereiding van de workshop werkten mee: Anita Scholten, Dré van Marrewijk, Cees Jan van Overveld, Fred Schoorl en Anneke de Zwart voor Belvedere, Rens Mensink en Pieter Pasteuning voor het IPO.

drs. A.M. de Zwart
Amsterdam
5 december 1997

Ruimtelijk kwaliteitsbeleid en cultuurhistorie

Inleiding

door ir. H. Oosterveld

Waarom Belvedere?

Zowel maatschappelijk als bestuurlijk staat cultuurhistorie steeds meer in de belangstelling. Gemeenten betrekken cultuurhistorie in toenemende mate bij de planontwikkeling, provincies zijn druk bezig een cultuurhistorische hoofdstructuur te ontwikkelen en die een plaats te geven in het provinciaal ruimtelijk beleid. Ook op rijksniveau is veel aandacht voor cultuurhistorie.

Toch is er een algemeen gevoel dat het niet goed gaat met het verleden in de fysieke leefomgeving. De samenstellende disciplines opereren versnipperd, het ontbreekt aan prioriteiten, de positie en het gewicht binnen ruimtelijke afwegingsprocedures laten te wensen over en bij majeure beslissingen delft het verleden nogal eens het onderspit. De kansen die de cultuurhistorie biedt worden onvoldoende benut. Daarom is op initiatief van VROM, LNV en OCenW het project Belvedere in het leven geroepen.

Wat beoogt Belvedere?

Doel van Belvedere is om de cultuurhistorie volwaardig en tijdig te betrekken bij ruimtelijke ontwikkelingen en daarmee de beoogde ruimtelijke kwaliteit, zowel in het stedelijke als in het landelijke gebied, te vergroten. Bij realisering van die doelstelling spelen over het algemeen anderen dan het rijk een belangrijke rol: de provincie vanuit zijn centrale regie-rol op het gebied van de ruimtelijke ordening, de gemeente als belangrijke uitvoerder van beleid en opsteller van bestemmingsplannen, maar ook particuliere organisaties, projectontwikkelaars, waterschappen etc. Rijksbeleid kan alleen slagen als het tot stand komt in samenspraak met andere betrokkenen en als het rijk die taken op zich neemt, die anderen niet zelfstandig kunnen uitvoeren. Om te verkennen welke die problemen zijn, is deze dag georganiseerd.

Wat willen we met deze dag?

Op de eerste plaats met elkaar knelpunten en problemen inventariseren, die zich voordoen bij een effectieve doorwerking van de cultuurhistorie in het ruimtelijk beleid van stad en platteland. Om vervolgens oplossingsrichtingen te verkennen: wat moet anders of beter en hoe kan dat gerealiseerd worden.

De dag heeft ook een functie in het bij elkaar brengen van mensen die niet dagelijks met elkaar te maken hebben, medewerkers van provincies en van regionale rijksdiensten, van cultuur, ruimtelijke ordening en groen.

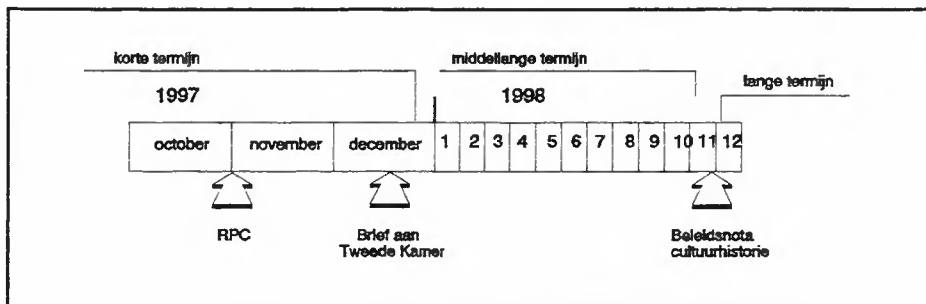
Project Belvedere

een inleiding door Anita Scholten

Hoe en wanneer wil project Belvedere de beoogde doelen bereiken? De planning bestaat uit activiteiten op de korte, de middellange en de lange termijn. Naast de activiteiten die al plaats gevonden hebben en nog lopende zaken is één van de belangrijkste resultaten van de korte termijn de informatieve Brief aan de Tweede Kamer. Het streven is deze Brief in december 1997 aan de Kamer aan te bieden, na een bespreking in de Rijksplanologische Commissie (RPC). Hierin

zullen de beleidsvoornemens op hoofdlijnen toegelicht worden; het *waarom* en het *wat* van Belvedere.

De activiteiten van de middellange termijn bestaan uit het inhoudelijk uitwerken van de contouren van het beleid zoals die in de Brief aan de Kamer geschetst zijn en zullen in de periode december 1997 -eind 1998 plaats vinden. Het is de bedoeling dat deze werkzaamheden resulteren in een Beleidsnotitie of Beleidsnota, eventueel met bijbehorende kaart. Eind 1998 zal deze Beleidsnota aan de Tweede Kamer aangeboden worden. Daartoe zullen er steeds consultatie-rondes met het veld gehouden worden. De activiteiten van de lange termijn hebben tot doel het draagvlak te vergroten.

Cultuurbeleid en ruimtelijke ordening in de provincie een samenvatting van de inleiding door Hans Olde Monnikhof.

Het is toe te juichen dat VROM, LNV en OCenW elkaar gevonden hebben in Belvedere; samenwerking op rijksniveau om een samenhangend en actief overheidsbeleid op het gebied van de cultuurhistorie tot stand te brengen, is van cruciale betekenis. Het samenwerkingsverband van RDMZ/ROB, IPO, VNG, NRF en NCM heeft herhaaldelijk gewezen op het belang van een integrale benadering van ons cultuurhistorisch erfgoed ¹.

Behalve samenwerking zijn vooral de resultaten van die samenwerking belangrijk. Twee voorbeelden van een stap in de goede richting. Ten eerste is in de actualisering van de VINEX een passage opgenomen dat bij het begin van ruimtelijke planvormingsprocessen cultuurhistorie in al zijn vormen in de afweging betrokken moet worden. Ten tweede lijkt in de voorbereiding van de implementatie van het verdrag van Malta gekozen te worden voor een *integrale* beleidsvoorbereiding.

Belvedere komt echter zeker niet als mosterd na de maaltijd. Ondanks het belang dat bewindspersonen aan cultuurhistorie toekennen, wordt in de *Discussienota Nederland 2030* de cultuurhistorie niet genoemd. Een gemiste kans, die tijdens de discussie mede door Belvedere kan worden goed gemaakt.

Belvedere zou ook de gestokte discussie over de toekomst van het monumentenbeleid weer vlot

---

¹ Rijksdienst voor de Monumentenzorg (RDMZ), Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB), Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG), Stichting Nationaal Restauratiefonds (NRF), Stichting Nationaal Contact Monumenten (NCM).

kunnen trekken. Zonder de restauratie-inhaalslag van het werkplan *Op de Bres* ook maar enigszins in gevaar te brengen, is het goed om vooral samenhangende en gedragen visies te ontwikkelen over de toekomst van de monumentenzorg in Nederland.

Vervolgens zou Belvedere een positieve rol kunnen spelen om bestaande en nieuwe initiatieven positief-kritisch te begeleiden en te stimuleren. Vooral initiatieven waarbij door synergie van belangen vooruitgang kan worden geboekt. Zo wordt in het kader van het *Groene Hart* gewerkt aan de uitwerking van de identiteit van dit gebied, waarbij cultuurhistorische en landschappelijke waarden een belangrijke rol spelen. Een ander voorbeeld is het plan om de oude verdedigingswerken van de *Nieuwe Hollandse Waterlinie* en de *Stelling van Amsterdam* in te richten voor recreatie, drinkwateropslag en natuurontwikkeling. De cultuurhistorische waarden blijven zo intact en de landschappelijke structuur wordt beter zichtbaar.

Intussen hebben de provincies het een en ander bereikt op het gebied van een integraal beleid van de leefomgeving vanuit cultuurhistorisch perspectief.

1. Cultuurhistorische waarden worden in toenemende mate bij het begin van wijzigingen in de ruimtelijke inrichting betrokken.

2. De kennis van cultuurhistorische waarden is sterk toegenomen. Instrumenten die nodig zijn om deze kennis om te zetten in waarderings met het oog op toekomstig gebruik, zijn in ontwikkeling. Sommige provincies hanteren de Cultuurhistorische Waardenkaart (CHW), andere provincies de Cultuurhistorische Hoofdstructuur (CHS). Het ziet er naar uit dat er binnen enkele jaren voor elk gebied zo'n CHS/CHW beschikbaar is.

3. De gebiedsgerichte aanpak, waartoe steeds meer provincies overgaan, stimuleert ook een integrale aanpak. Hiervan gaat een creatieve prikkel uit om niet alleen het bestaande erfgoed te beschermen, maar ook het culturele erfgoed in te zetten voor oplossingen van knelpunten en de ontwikkeling van het gebied dat aan snee is.

4. Er zijn vele voorbeelden van cultuurhistorische toeristische en educatieve projecten te noemen.

Kortom, de provincies maken hun rol als partner in Cultuurbeleid zeker waar.

Het is te hopen dat de discussies van vandaag bijdragen tot een verdere onderbouwing van de wens van de provincies, namelijk dat de Monumentenwet op korte termijn wordt gerestaureerd. Belangrijker is echter dat de discussie van vandaag de creativiteit stimuleert om ons rijke cultuurbezit niet alleen op peil te houden, maar ook optimaal te gebruiken voor de ontwikkeling van een inspirerend woon-en leefmilieu.

Verslag Workshop A

Verstedelijking en cultuurhistorie.

De casus **Leidsche Rijn**, toegelicht door Dré van Marrewijk, wordt op de volgende pagina kort gerepresenteerd.

Algemene problematiek

De belangrijkste knelpunten die in workshop A gesignaleerd worden zijn onder te verdelen in algemene problemen en knelpunten die zich specifiek in verstedelijkingsprocessen voordoen.

Cultuurhistorie heeft een zacht *imago*; de positie van de cultuurhistorie in onderhandelingen met andere beleidsvelden zoals de ruimtelijke ordening, wordt hierdoor verzwakt. Vervolgens worden *communicatieproblemen* genoemd. De communicatieproblemen doen zich bijna op elk niveau voor: tussen de verschillende overheden onderling, tussen de overheid en planologen/stedebouwkundigen, binnen de cultuurhistorische sector zelf en tussen de cultuurhistorische sector en de overige betrokkenen.

De aanwezige *kennis* is zeer versnipperd, er wordt een gebrek aan kennis geconstateerd en vooral een gebrek aan kennis hoe cultuurhistorische informatie te benutten in de praktijk. Het gebrek aan kennis en de versnippering wordt in workshop gezien als een oorzaak voor het geringe draagvlak en cultuurhistorisch bewustzijn. Vooral het ontbreken van de kennis en mogelijkheden van cultuurhistorische waarden bij het begin van planprocessen wordt als oorzaak gezien voor het gebrek aan *samenhang* waardoor het cultuurhistorisch *beleid* tot op heden vaak gekenmerkt wordt. Bovendien reageert de sector cultuurhistorie doorgaans traag in vergelijking met de dynamiek en snelheid waarmee plannen momenteel gerealiseerd worden.

Wat het *instrumentarium* aangaat, constateert workshop B dat de instrumenten van de ruimtelijke ordening en de cultuurhistorie niet op elkaar afgestemd zijn.

Specifieke problemen

De meer specifieke problemen betreffen onder andere het ontbreken van goede randvoorwaarden bij verstedelijkings- en stadsvernieuwingsprocessen. Ook de flexibiliteit van (bestemmings)plannen en procedures wordt als problematisch ervaren. De feitelijke bouwpraktijk- het plannen en invoeren van bouwprojecten- heeft in vele gevallen geen enkele relatie met de trits streekplan-structuurplan-bestemmingsplan. Het veelvuldig toepassen van art.19 WRO wordt als een bedreiging gezien. Ook een aantal praktische problemen passeert de revue, zoals het streven naar hergebruik van oude gebouwen, terwijl deze soms niet geschikt zijn voor moderne functies en hoe om te gaan met de jongere monumenten, b.v. na-oorlogse wijken.

In de *rolverdeling* rijk-provincies worden geen problemen gezien, wel wordt vastgesteld dat de provincie een beperkte rol heeft in verstedelijkingsprocessen en dat het de gemeenten zijn die een bepalende rol spelen in het stedelijk gebied.

Samenvattend zijn de **problemen** zoals geformuleerd door workshop A:

- het zachte *imago* van de cultuurhistorische sector,
- *communicatieproblemen* op alle niveaus,
- het ontbreken van voldoende adequate *kennis* om creatieve oplossingen te genereren, de versnippering van de bestaande kennis en de gevolgen daarvan voor het geringe draagvlak en cultuurhistorisch bewustzijn,
- de tegenstelling die bestaat tussen de maatschappelijke druk tot verandering, de *dynamiek* en snelheid waarmee plannen gerealiseerd worden (art. 19 b.v.) enerzijds en de *traagheid* van de cultuurhistorische sector anderzijds,
- het niet op elkaar afgestemd zijn van het *instrumentarium* van de ruimtelijke ordening en de cultuurhistorie.

Casus Leidsche Rijn

De *uitgangssituatie* van het project Leidsche Rijn kan kort getypeerd worden door de volgende punten:

- * het is een VINEX-locatie;
- * de cultuurhistorische betekenis van de locatie heeft geen rol gespeeld bij de locatiekeuze;
- * er zijn twee gemeenten bij betrokken, Utrecht en Vleuten-de Meern;
- * de provincie Utrecht voert een actief cultuurhistorisch beleid;
- * de stad Utrecht hanteert het *CHER*-instrument, maar deze *CHER* is meer een sectoradvies dan een effect-analyse;
- * Utrecht beschikt over een Archeologisch en Bouwhistorisch Centrum.

De *probleemanalyse* van het omgaan met de cultuurhistorische waarden in het project Leidsche Rijn is te uiteen te leggen in *kansen* en *bedreigingen*.

kansen

- * er zijn al enkele wettelijk beschermde monumenten in het gebied aanwezig, hetgeen een harde randvoorwaarde vormt;
- * de provincie geeft opdracht voor een archeologische kartering; archeologen verrichten selectie;
- * de gemeenten Utrecht en Vleuten-de Meern stellen een *CHER* op, met behulp van de gedane inventarisaties, aangevuld met historisch-landschappelijk onderzoek. Dit alles resulteert in een structuurkaart en een waardenkaart. De onderliggende boodschap is: *behoud en benut cultuurhistorische kwaliteiten*;
- * het rapport is gereed als projectontwikkelaar Bakker nog bezig is basis-informatie te verzamelen voor het *Masterplan*. Er is dus sprake van een vroegtijdige inbreng in het planproces;
- * er zat 'ruimte' in het plangebied;
- * de cultuurhistorische waarden zijn ingebracht in het bestemmingsplan;
- * bij de uitvoering zal sprake zijn van archeologische begeleiding;
- * er was een draagvlak bij de lokale bevolking;

bedreigingen

- * cultuurhistorie is niet van invloed geweest op de locatiekeuze;
- * het VINEX-convenant Rijk- BRU onderkent de archeologie wel, maar regelt niets;
- * er ontbreekt een waarderingskader voor de cultuurhistorie;
- * er zijn geen planologische handvatten voor de cultuurhistorie; de inbreng van cultuurhistorie berust op toevallige belangstelling;
- * de kans bestaat dat er ten gevolge van functieverandering verlies aan cultuurhistorische waarden optreedt;
- * tijdens de uitwerking kan de samenhang van het Masterplan verdwijnen; de kwestie van de betaalbaarheid domineert de zachte belangen;
- * het gevaar bestaat dat het bouwrijp maken en bouwen op grond van art.19 zal gebeuren;
- * het effect van het bestemmingsplan kan beperkt worden door een te grote flexibiliteit.

Oplossingen

Groep A stelt de volgende oplossingen voor:

- imago*- Het imago kan verbeterd worden door de succes-voorbeelden die er wel degelijk zijn, meer uit te dragen. Bovendien kan het economisch belang van de zogenaamde zachte cultuurhistorische waarden duidelijk gemaakt worden; het moet alleen wel gebeuren.
- communicatie*- De communicatieproblemen kunnen aangepakt worden door een professionele dialoog met de betrokkenen te bevorderen.
- kennis*- Een gebiedsgerichte aanpak heeft absoluut de voorkeur; dit betekent een integrale inventarisatie en waardering per gebied door rijk en provincie.
- draagvlak*- Het draagvlak en bewustzijn kunnen onder meer verbeterd worden door erfgoed educatie.
- planproces*- De cultuurhistorische kennis en informatie moeten in een zo vroeg mogelijk stadium betrokken worden bij afweging van de diverse belangen die in de ruimtelijke ordening spelen.
- instrumenten*- De Wet op de Ruimtelijke Ordening (WRO) en de Monumentenwet zouden gebiedsgericht geïntegreerd moeten worden.
- rijk*- Het rijk moet de cultuurhistorische problematiek op de politieke agenda plaatsen en houden.
- provincie*- Het streekplan zou weer gericht moeten worden op kwaliteit en gebiedsniveau.

knelpunten en oplossingen groep A in schema:

	beleid	inhoudelijk	organisatie	middelen
	concepten	kennis	rollen/werkwijze	instrumenten
knelpunten	<u>ontbreken van:</u> -samenhang in beleid	<u>onvoldoende:</u> -kennis, om creatieve oplossingen te generen, <u>-versnipperd</u>	<u>knelpunten</u> -communicatieproblemen op alle niveaus - traagheid sector ch	<u>ontbreken van:</u> - afstemming cultuurhistorie en ruimtelijke ordening
oplossingen	-gebiedsgerichte aanpak -vroeg inbreng in planproces	-gebiedsgerichte aanpak: integrale inventarisatie en waardering per gebied	-professionele dialoog -rijk: politieke agenda - provincie: streekplan -> kwaliteit	-wet R.O. en Monumentenwet gebiedsgericht integreren

Verslag workshop B

Cultuurhistorie en het landelijk gebied

Jan Meijering verzorgde de inleiding van de workshop met de casus **Middag-Humsterland**, die hieronder kort gerepresenteerd wordt.

Casus Middag-Humsterland

Kenmerken gebied:

Het gebied is een kwelderlandschap doorsneden door prielen, geulen en getij-rivieren, die vanaf het Drents plateau naar de Waddenzee stromen. Op de oevers van deze natuurlijke waterlopen vond bewoning plaats in verhoogde woonplaatsen en wierden. Na 1200 worden er dijken aangelegd, waardoor het oude kwelderlandschap wordt gefixeerd; er ontstaat een onregelmatige blokverkaveling. Op de wierden ontstonden wierdedorpen, waarvan er diverse een beschermd dorpsgezicht zijn. De kenmerkenheid van het gebied is vooral de *samenhang door het verkavelingspatroon*.

Aanleiding:

Constatering van aantasting van de blokverkaveling door het dempen van sloten en af en toe illegale egalisatie van stukjes wierde of dijk. De *oorzaken* hiervan zijn:

- * er is geen draagvlak bij de bevolking, met name de grondgebruikers;
- * de handhaving van bestemmingsplannen buitengebied is onvoldoende;
- * de 4-ha norm (er is geen vergunning nodig voor het dempen van sloten tot een perceels grootte van 4 hectare) leidt vooral tot demping van slingerende sloten.

Actie provincie Groningen:

Het Streekplan wordt uitgewerkt op basis van een *casco*-kaart, waarop alle cultuurhistorische en aardkundige waarden staan aangegeven en tot op slootniveau duidelijk is wat onaangetast moet blijven en waar nog ruimte is.

Knelpunten:

- * geen draagvlak,
- * geen adequaat instrumentarium,
- * binnen de groep cultuurhistorie is geen unanimiteit; onvoldoende samenwerking ROB en RDMZ,
- * het natuurbelang prevaleert in de uitwerking EHS boven aardkundige en cultuurwaarden,
- * het is een probleem om de 4-ha norm te handhaven,
- * financiële middelen; LNV, VROM, EU en lagere overheden dragen middelen bij, maar OCenW niet.

Algemene problematiek

Ook groep B signaleert problemen met het *imago* van de cultuurhistorie. Vooral de professionele wereld en bestuurders hebben een beeld van "hakken in het zand" als het om de sector cultuurhistorie gaat. Daarnaast is het *draagvlak* onvoldoende en ontbreekt het aan voldoende en goede voorlichting aan het publiek. De bestaande *kennis* leidt op dit moment niet tot afwegingen

en keuzes. De oorzaak hiervoor wordt gezien in het ontbreken van adequate afwegingskaders en een visie op het ruimtelijk vertalen van kennis (in kaarten b.v.). Als grootste probleem wordt het ontbreken van een *samenhangend beleidsconcept* aangemerkt. Bovendien worden er faseverschillen in de gekozen oplossingen geconstateerd; een overgang van de objectgerichte aanpak naar een gebiedsgerichte benadering is hier onder meer debat aan. Wat het *instrumentarium* betreft geeft groep B een aantal knelpunten aan. De instrumenten voor *behoud* zijn in principe voldoende, behalve waar het de handhaving van bestemmingsplannen betreft. Daarentegen ontbreken de middelen voor *beheer en ontwikkeling*. Als het gaat om *bescherming* van bovenlocale waarden wordt vastgesteld dat regelgeving op nationaal niveau ontbreekt. De *rolverdeling* rijk-provincie wordt niet expliciet als een probleem ervaren.

Workshop B geeft geen specifieke problemen van het landelijk gebied aan. De problematiek in het kader van de ruimtelijke ordening is vooral het ontbreken van *afwegingskaders* en een *visie* op het ruimtelijk vertalen van kennis en informatie.

Oplossingen

De oplossingen die groep B voorstaat zijn duidelijk gerelateerd aan de gesignaleerde knelpunten.

-draagvlak- Om het draagvlak te vergroten zouden de 'succes-stories' breed uitgedragen moeten worden.

-kennis- De bestaande kennis zou tot afwegingen en keuzes moeten leiden. De aanwezige kennis zou gebruikt moeten worden om cultuurhistorische waardenkaarten te genereren. Vervolgens zou de beschikbare kennis ruimtelijk vertaald kunnen worden in een cultuurhistorische hoofdstructuur; een cultuurhistorische hoofdstructuur wordt in workshop B gezien als een onmisbaar instrument.

-samenhangend beleidsconcept- Een samenhangend beleidsconcept zou zijn weerslag moeten vinden in het streekplan. Provincies en gemeenten zouden samen structuurvisies⁺ kunnen ontwikkelen. Het rijk zou een algemeen beleidskader moeten creëren en afstemming zou ook op rijksniveau moeten plaatsvinden.

-instrumentarium- Suggesties voor het instrumentarium zijn het aanpassen van de Monumentenwet, het gebruik maken van Milieu-effectrapporten (MER) en Cultuurhistorische Effectrapportage (CHER) en het beschikbaar stellen van gebiedsgericht ontwikkelingsgeld door OCenW, VROM en LNV.

knelpunten en oplossingen groep B in schema:

	beleid	inhoudelijk	organisatie	middelen
	concepten	kennis	rollen/werkwijze	instrumenten
knelpunten	<u>ontbreken van:</u> -samenhangend beleidsconcept -visie -afwegingskaders	<u>onvoldoende:</u> -kennis die tot afwegingen leidt	<u>knelpunt</u> geen	<u>ontbreken van:</u> - instrumenten voor beheer en ontwikkeling -regelgeving op nationaal niveau
oplossingen	-samenhangend beleidsconcept -CHS	kennis gebruiken om cultuurhistorische waardenkaarten te genereren	-rijk: algemeen beleidskader, -provincies: structuurvisies	-CHS, waardenkaarten -aanpassen Monumentenwet -MER, CHER -geld

Verslag workshop C

Cultuurhistorie in het ruimtelijk planproces

Algemene problematiek

Het *imago* van de cultuurhistorie is ook in workshop C een onderwerp van zorg. Lastig, behoudend en problematisch zijn de adjectieven die gebruikt worden door veel bestuurders als het gaat om cultuurhistorie. De oorzaak hiervoor is dat cultuurhistorie geen of onvoldoende beleidsstatus heeft; beleid en imago zijn niet identiek. Aan de andere kant komt ook het imago 'cultuurhistorie is leuk', maar wel 'vrijblijvend leuk' voor. Vooral bij gemeenten kan het negatieve imago koudwater-vrees veroorzaken. Gemeenten fungeren dan als degenen die aan de rem trekken, terwijl bijvoorbeeld projectontwikkelaars wel kansen zien in de cultuurhistorie.

Het *draagvlak* en vooral het politieke draagvlak vindt groep C, is te klein. Er is te weinig *informatie* en de informatie die beschikbaar is, is te versnipperd. Het al dan niet aanwezig zijn in gemeenten van *kennis* en traditie in de Monumentenzorg, bepaalt vaak het wel of geen rekening houden met cultuurhistorische waarden. De cultuurhistorische sector wordt vaak verweten een te enge, smalle, en te gefragmenteerde benadering te hanteren. Het ontbreken van criteria wordt in workshop C als een ernstige belemmering gezien, vooral bij het afwegen van de diverse belangen die in de ruimtelijke ordening spelen.

Het *instrumentarium* -wet-en regelgeving van het rijk- is te veel versnipperd in allerlei beleidsdocumenten en nota's.

Planproces

De houding van degenen die bestemmingsplannen toetsen vanuit het ruimtelijke ordening (r.o.) perspectief is vooral juridisch gericht. Zij vragen zich alleen af of- bijvoorbeeld- een gebouw wettelijk een monument is of niet, terwijl cultuurhistorici een meer kwalitatieve benadering hanteren. Cultuurhistorie zou verankerd moeten zijn in het streekplan, maar aan de andere kant zijn streekplannen meestal te globaal.

Vanuit de r.o. hoek wordt daar aan toegevoegd dat degenen die vanuit de sector cultuurhistorie streekplannen toetsen veel te behoudend (afblijven!) denken. Cultuurhistorici denken te weinig in ontwikkelingen, denken te weinig 'planvormend'. Bovendien is het moment waarop bestemmingsplannen getoetst worden eigenlijk al te laat.

Plannenmakers en uitvoerders zijn in het algemeen onbekend met de cultuurhistorische materie. Zij zijn vaak wel gewillig, maar weten niet hoe om te gaan met de beschikbare informatie. In de praktijk komt het vaak neer op een of/of-situatie, of het bouwplan moet wijken voor de cultuurhistorische waarden, of de cultuurhistorie moet het veld ruimen.

De oorzaak voor deze situatie ligt volgens de aanwezige r.o.-mensen ten eerste in de omstandigheid dat de ruimtelijke ordening een sector is waar heel veel afwegingen, waar cultuurhistorie er slechts één van is, gemaakt worden en ten tweede in de toepasbaarheid van de aangeleverde cultuurhistorische informatie. In de praktijk blijkt dat het vrij moeilijk is om deze informatie in het planproces mee te nemen. Een voorbeeld is het nieuwe streekplan van Gelderland waarin allerlei cultuurhistorische informatie is opgenomen. Maar er worden geen prioriteiten gesteld en keuzes gemaakt. Ook de deskundigen zelf geven geen prioriteiten aan. Alleen maar zeggen dat er 'rekening gehouden' moet worden met bepaalde zaken is niet voldoende. Ook de kaart van de Rijnstreek met toelichting en al wordt door de r.o. aanwezigen niet voldoende geacht; het is geen beleidskaart. Hetzelfde geldt voor het omgevingsplan van Drenthe, waarin een cultuurhistorische hoofdstructuur is opgenomen; een cultuurhistorische hoofdstructuur is nog geen beleid, maar kan daarentegen wel een signaalfunctie hebben.

Om afwegingen en keuzes te maken zijn onder meer criteria nodig, het liefst per schaalniveau. Werkbare criteria ontbreken echter en bovendien is vraag: wie stelt deze vast?

Samenvattend lijkt het belangrijkste probleem zich te concentreren rond de vraag: hoe kan de 'onduidelijkheid' die de cultuurhistorie omgeeft (wat is het, wat kan ik er mee) en de cultuurhistorische informatie die wel beschikbaar is vertaald en omgezet worden in beleid, in planvormend denken?

Oplossingen

Algemene problemen

-kennis- Het bundelen van kennis en informatie op diverse niveaus is nodig. Het is aan te raden om te gebruiken wat er al gedaan is op dit gebied (Monumenten Inventarisatie Project (MIP), Monumenten Selectie Project (MSP), ROB en RDMZ als kenniscentra, steunpunten provincie).

-instrumenten- Ook hier is bundeling noodzakelijk. Hoewel de parallel met de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) niet helemaal opgaat -de EHS is maakbaar, terwijl het de vraag is of cultuurhistorie maakbaar is-, kan er geleerd worden van de EHS: aankoop werkt niet. Als voorbeeld wordt genoemd het weer zichtbaar maken van cultuurhistorie, zoals de ontwikkeling van de Hollandse Waterlinie. De kansen die daar liggen zijn een combinatie van natuur, economie en recreatie.

Er zou een methodiek ontwikkeld moeten worden om de bestandsopbouw (ROB,RDMZ) te uniformeren.

-rolverdeling- Workshop C ziet voor rijk en provincie de volgende rollen:

Rijk: Het bundelen van de kennis op nationaal niveau, het ontwikkelen van een cultuurhistorische hoofdstructuur op nationaal niveau (niet te bindend), het ontwikkelen van instrumenten en het tot stand brengen van een *voorbeeldboek*. Het cultuurhistorisch beleid op provinciaal niveau is te *zacht*, de rol van het rijk zou kunnen zijn om dat *hard* te maken.

De provincies zouden de kennis op provinciaal niveau kunnen bundelen en de vertaalslag maken. De provincie is tenslotte de overheidslaag waar 'het' zou moeten gebeuren.

Vertaalslag naar beleid

Op de vraag of een cultuurhistorische hoofdstructuur een oplossing is wordt vanuit de r.o. aanwezigen geantwoord met het 'drieslag'-model: er zijn twee kaders, de ruimtelijke ordening en de cultuurhistorische sector en er zijn drie schaalniveaus: rijk, provincie en gemeente. De cultuurhistorische sector moet zelf beleid maken, afwegingen maken, prioriteiten stellen en keuzes maken op een bepaald abstractieniveau. De totstandkoming van het Natuurbeleid en de EHS zijn hiermee goed te vergelijken.

Slag 1 betreft het verzamelen van feiten, *slag 2* gaat om het waarderen en selecteren, *slag 3* is op grond van 1 en 2 beleid maken. Slag 3 -beleid- heeft twee componenten: 1. de sector cultuurhistorie moet zelf prioriteiten stellen en 2. de output naar de ruimtelijke ordening moet bestaan uit het creëren van kansen. De sector cultuurhistorie kan daarbij drie opstellingen hanteren: defensief, actief en pro-actief (zie schema op pag. 12).

knelpunten en oplossingen groep C in schema:

	beleid	inhoudelijk	organisatie	middelen
	concepten	kennis	rollen/werkwijze	instrumenten
knelpunten	gebrek aan planvormend denken, prioriteiten	gebrek aan criteria	behoudende opstelling sector ch	versnipperd
oplossingen	vertaalslag naar beleid	methodiek ontwikkelen	planvormend denken rijk: -> provincie: ->	bundeling, CHS vertaalslag

Plenaire bijeenkomst

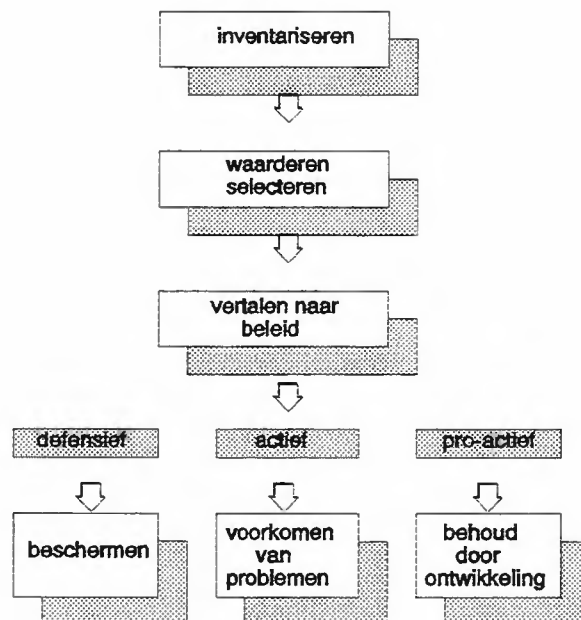
Conclusies uit de plenaire discussie

De presentaties van de resultaten van de drie workshops in de plenaire bijeenkomst laten zien dat er grote overeenstemming bestaat zowel in de gesignaleerde problemen, als ook in de voorgestelde oplossingsrichtingen. De problemen concentreren zich rond de kwesties *imago, kennis, draagvlak, beleidsconcepten, afwegingskaders, planproces en instrumentarium*. De oplossingen richten zich dan ook vooral op deze aspecten.

In de drie workshops is duidelijk gebleken dat er in de ruimtelijke ordening behoefte is aan samenhangende cultuurhistorische beleidsconcepten. Deze beleidsconcepten zouden tot stand kunnen komen volgens het *drieslag*-model:

1. inventariseren (verzamelen van feiten),
2. waarden en selecteren (keuzes maken),
3. vertalen in beleid (beleidsconcepten);

Dit betekent dat de sector cultuurhistorie het eigen, sectorale instrumentarium (bescherming) moet gebruiken en verder ontwikkelen, dat de sector een actief beleid moet voeren (het voorkomen van problemen, aantastingen etc.) en dat de sector zich vooral pro-actief moet opstellen: op andere rijdende treinen springen daar waar geld zit (Economische Zaken (EZ), ontwikkeling, toerisme) en concentreren op behoud door dynamiek (ontwikkeling).

Als een goed voorbeeld waar wel op dynamische wijze 'meegespeeld' wordt door de sector cultuurhistorie wordt de landinrichtingsprocedure genoemd. Het benutten van de marktsector, het 'economiseren' van de cultuurhistorie, de dynamiek van de samenleving in het beleid integreren zal vele kansen opleveren. Hier is durf voor nodig en een mentaliteitsverandering.

De resultaten van de drie workshops zijn samen te vatten in vier thema's die deze dag centraal hebben gestaan:

1. beleidsconcepten
2. kennis/draagvlak
3. rollen/werkwijze
4. instrumentarium

Rijk en provincies zouden samen een samenhangend beleidsconcept kunnen ontwikkelen. Veel provincies zijn hier al mee bezig. De rol van het rijk zou het ontwikkelen, toegankelijk maken en beschikbaar stellen van kennis en informatie kunnen zijn, terwijl de provincies optreden als gebiedsgerichte regisseurs. Het rijk zou in overleg met de provincies een indicatieve cultuurhistorische hoofdstructuur kunnen aangeven met voldoende speelruimte. Daartoe zou ook het instrumentarium geïnventariseerd moeten worden. De provincies kunnen de instrumenten vervolgens gebiedsgericht vertalen.

In overleg tussen Belvedere en IPO zal gezien worden hoe en wanneer de vier thema's nader uitgewerkt kunnen worden. Ook de VNG zal bij de nadere uitwerking betrokken worden.

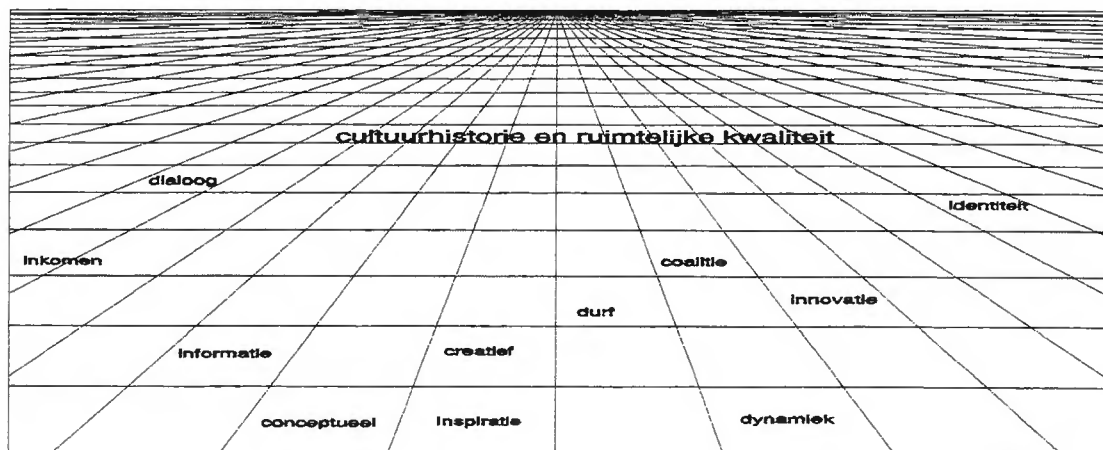
De resultaten van deze dag, voor zover de oplossingen een inbreng van het rijk vereisen, kunnen worden gebruikt bij de ontwikkeling van de *Beleidsnotitie Cultuurhistorie en Ruimtelijke Ordening*, die eind 1998 aan de Tweede Kamer zal worden aangeboden. Het beleid, zoals verwoord in deze notitie, kan vervolgens zijn doorwerking krijgen in onder meer de *Eerste Nota Omgevingsbeleid*, die de minister van VROM onlangs heeft aangekondigd.

Na een pleidooi waarin onder het motto *terug naar de conceptuele aspecten van de stedebouw*, en *terug naar de verbeelding aan de macht*, opnieuw het belang van een creatieve en gebiedsgerichte benadering benadrukt wordt, sluit de voorzitter af met een beroep op de belangrijkste ingrediënten voor een nieuw conceptueel en dynamisch denken over cultuurhistorie en ruimtelijk beleid, de drie *cd's*:

conceptueel   creatief   coalitie

dynamiek   dialoog   durf

'de verbeelding aan de macht'

Bijlage 1

Cultuurbeleid en ruimtelijke ordening in de provincie, inleiding door Hans Olde Monnikhof.

Belvedere beoogt voor de cultuurhistorie een samenhangend en actief overheidsbeleid op rijksniveau tot stand te brengen. Met dit project is gehoor gegeven aan de oproep van de gezamenlijke provincies verenigd in het IPO aan de huidige staatssecretaris Nuis, aan zijn voorganger Minister d' Ancona en aan de vaste kamercommissie Cultuur van deze en de vorige regeringsperiode.

Ook het samenwerkingsverband van RDMZ/ROB, IPO, VNG, NRF en NCM, dat een belangrijke bijdrage heeft geleverd aan de totstandkoming van de concrete plannen op het terrein van de monumentenzorg en archeologie, heeft herhaaldelijk gewezen op het belang van een integrale benadering van ons cultuurhistorisch erfgoed ¹.

Op rijksniveau is hiervoor samenwerking tussen de departementen van groot belang. Dat inmiddels drie departementen -VROM, LNV en OCenW- elkaar gevonden hebben in Belvedere is, hoewel wat aan de late kant- uitstekend. Ik mis echter nog het departement van Economische Zaken, zeker gelet op het belang van het zogenaamde cultuurhistorisch toerisme.

Nog belangrijker dan de samenwerking binnen Belvedere is, dat deze samenwerking ook tot resultaten leidt. Een goede stap in de richting is het besluit van de minister van VROM om in de besluitvorming over planologische kernbeslissingen (PKB) de cultuurhistorie inclusief archeologie van meet af aan te betrekken. In de actualisering van de VINEX is derhalve terecht een passage opgenomen, dat bij het begin van ruimtelijke planvormingsprocessen de historische ontwikkeling en de cultuurhistorie in de vorm van bebouwing, archeologie en cultuurlandschap in de afweging betrokken moet worden. Een tweede goede stap in de richting is de integrale beleidsvoorbereiding van de gevolgen van het Verdrag van Malta voor het archeologiebeleid. Tijdens de hoorzitting van 25 september jl. lijkt ook de Kamer van een meer integrale aanpak overtuigd.

Belvedere komt echter zeker niet als mosterd na de maaltijd. Ondanks het belang dat bewindspersonen aan cultuurhistorie toekennen, wordt in de *Discussienota Nederland 2030* van dit Kabinet in het mijns inziens relevante hoofdstuk "Waarover moeten we nadenken", de cultuurhistorie niet genoemd. In de vier toekomstbeelden wordt de relatie met cultuurhistorie eveneens gemist. Een gemiste kans, die tijdens de discussie mede door Belvedere kan worden goed gemaakt.

Ik verwacht van Belvedere ook, dat zij de gestokte discussie over de toekomst van ons monumentenbeleid weer vlot trekt. Zonder de restauratie-inhaalslag van het werkplan *Op de Bres* ook maar enigszins in gevaar te brengen, is het goed om vooral samenhangende en gedragen visies te ontwikkelen over de toekomst van de monumentenzorg in Nederland. Belangrijke thema's daarbij zijn gebiedsgerichte bescherming en ontwikkeling, de rol van het particulier initiatief, de verhouding rendabele en onrendabele monumenten en daarmee samenhangend de financiering van een en ander. Het mag toch niet zo zijn, dat de op zich zelf positief beoordeelde interdepartementale samenwerking een oorzaak voor de vertraging van de discussie wordt, waarmee het samenwerkingsverband NRF, NCM, IPO, VNG en RDMZ/ROB al een eind op weg was.

Belvedere kan ook een positieve rol spelen om bestaande en nieuwe initiatieven positief-kritisch te begeleiden en te stimuleren. Ik denk dan vooral aan initiatieven waarbij door synergie van belangen vooruitgang kan worden geboekt. Zo wordt in het kader van het *Groene Hart* gewerkt aan de uitwerking van de identiteit van dit gebied, waarbij cultuurhistorische en landschappelijke

---

¹ Rijksdienst voor de Monumentenzorg (RDMZ), Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB), Interprovinciaal Overleg (IPO), Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG), Stichting Nationaal Restauratiefonds (NRF), Stichting Nationaal Contact Monumenten (NCM).

waarden een belangrijke rol spelen. Een ander voorbeeld is het plan om de oude verdedigingswerken van de *Nieuwe Hollandse Waterlinie* en de *Stelling van Amsterdam* in te richten voor recreatie, drinkwateropslag en natuurontwikkeling. De cultuurhistorische waarde blijft intact en de landschappelijke structuur (van Biesbosch tot Edam) wordt beter zichtbaar, zo vinden de kamerleden Duivesteijn en van der Ploeg.

Ook het rapport van de commissie Waardstelling Wederopbouw Rotterdam, *Hoe Rotterdam zich zelf kan blijven*, biedt goede aanknopingspunten voor een integrale benadering van het cultuurhistorisch erfgoed als drager voor de toekomstige vormgeving van onze bebouwde omgeving. Kortom, er ligt voldoende werk voor het project Belvedere.

Als voorzitter van de IPO-adviesgroep Cultuur kan ik het natuurlijk niet laten om de ontwikkeling naar een integraal beleid ten aanzien van de leefomgeving vanuit cultuurhistorisch perspectief op provinciaal niveau te schetsen. Het is natuurlijk onzin om te veronderstellen, dat dit binnen de provincies zonder slag of stoot gaat. Ook daar zijn er spanningen tussen verschillende sectoren. Ook daar moet men, ambtelijk en bestuurlijk eerst van de meerwaarde van een integrale aanpak overtuigd worden voordat er werkelijk stappen gezet worden. Ook daar is er spanning tussen ontwikkeling en uitvoering. De invoering van de nieuwe BRRM (Besluit Rijkssubsidiëring Restauratie Monumenten) is immers bepaald geen sinecure.

Toch meen ik dat de provincies inmiddels wel het een en ander bereikt hebben. In de eerste plaats worden cultuurhistorische waarden inclusief de archeologische, in toenemende mate bij het begin van wijzigingen in de ruimtelijke inrichting (bestemmings-, structuur- en streekplannen) betrokken. Bij een groot aantal provincies is een en ander al in de werkprocessen verankerd.

Ten tweede is de kennis van cultuurhistorische waarden sterk toegenomen. Dit geldt zowel ten aanzien van de objecten en ensembles, waaraan de provincies bij het MIP/MSP sterk hebben bijgedragen, maar ook ten aanzien van landschappen en gezichten. De archeologische waarden zijn hierbij zeker niet vergeten.

Belangrijk is niet alleen de kennis, maar ook de waardering ervan met het oog op toekomstig gebruik binnen de continue herinrichting van onze ruimte. Hiervoor zijn instrumenten in ontwikkeling. Noord-Holland en Noord-Brabant hanteren de Cultuurhistorische Waardenkaart (CHW). Zuid-Holland en Drenthe spreken van de Cultuurhistorische Hoofdstructuur (CHS). Het ziet er naar uit dat er binnen enkele jaren voor elk gebied zo'n CHS/CHW beschikbaar is. Temeer daar de staatssecretaris Cultuur bereid is -gelet op de positieve ervaringen met de eerste cultuurhistorische hoofdstructuur in de Rijnstreek, een co-productie van de RDMZ en de provincie Zuid-Holland- dit actief in samenwerking met de provincies te bevorderen. Zuid-Holland en Drenthe hopen reeds in 1998 gereed te zijn. Brabant en Noord-Holland mikken op 2001.

In de derde plaats stimuleert de gebiedsgerichte aanpak, waartoe steeds meer provincies overgaan, ook een integrale aanpak. Hiervan gaat een creatieve prikkel uit om niet alleen zorg te dragen voor een optimale bescherming van het bestaande erfgoed, maar ook de functies van het culturele erfgoed in te zetten voor oplossingen van knelpunten en de ontwikkeling van het gebied dat aan snee is.

In de laatste plaats zijn er vele voorbeelden van cultuurhistorische toeristische projecten te noemen, terwijl ook de cultuur-educatieve projecten op het terrein van het culturele erfgoed mede onder invloed van de cultuur-educatie impuls van de rijksoverheid in aantal stijgen.

Kortom, de provincies maken hun rol als partner in Cultuurbeleid en als integrale mede-overheid zeker waar. Temeer daar deze ontwikkelingen in samenwerking met gemeenten en particulier initiatief tot stand komen.

Ik kom tot de afronding van mijn inleiding, waarbij ik voor de workshops een paar gedachten wil meegeven.

Voor alle drie de workshops geldt, dat vandaag de dag weliswaar de relatie tussen rijk en provincie accent krijgt, maar dat bij de bespreking van de concrete casus voor wat betreft de rol van de overheid, de relatie tussen de drie overheidsniveaus rijk, provincie en gemeente aan de

ode is. Soms zelfs vier, als men de relatie tot cultuurbehoud van de Waterschappen erbij betreft. Daarnaast moet bedacht worden, dat oplossingen van de gepresenteerde casus geenszins alleen door de overheid kunnen worden bereikt. In alle gevallen zal het particulier initiatief, non-profit en profit, een belangrijke actor blijken te zijn. De ervaringen die ik in Zuid-Holland heb opgedaan in de Rijnstreek leren mij, dat het vast stellen van de actoren, die nodig zijn om een probleem te kunnen oplossen, een essentiële fase zijn in de probleemaanpak.

Voor workshop A, *verstedelijking en cultuurhistorie*, wijs ik op het eerder genoemde Rotterdamse Rapport, dat drie schaalniveaus presenteert voor een waardestelling, die een verantwoorde ontwikkeling mogelijk maakt vanuit een cultuurhistorisch en stedenbouwkundig opzicht: het *gebouw*, het *ensemble* en de *stad*.

Ik trek deze lijn door als aanbeveling voor workshop B, *cultuurhistorie en het landelijk gebied*. Namelijk: het *gebouw*, het *ensemble* (inclusief linten en stroken) en de *streek* c.q. het gebied.

Tenslotte voor workshop C, *cultuurhistorie in het ruimtelijk planproces*, dezelfde aanbeveling, maar dan vertaald: het *gebied* (kennis van wat er is en de potenties ervan, dus ook ten aanzien van cultuurhistorische waarden), het *ensemble* (nu heel breed opgevat: landschap, dorpen en steden) en het *gebouw*.

Ik sluit af met twee wensen:

Moge de discussie van vandaag bijdragen tot een verdere onderbouwing van de wens van de provincies, namelijk dat de Monumentenwet in samenhang met de wet-en regelgeving ten aanzien van onze ruimte, op korte termijn wordt gerestaureerd. Belangrijker is echter dat de discussie van vandaag de creativiteit van ons allen stimuleert om ons rijke cultuurbezit niet alleen op peil te houden, maar ook optimaal te gebruiken voor de ontwikkeling van een inspirerend woon-en leefmilieu.

Ik dank U.

Bijlage 2

Ruimtelijk kwaliteitsbeleid en cultuurhistorie, een discussiestuk voor de workshop Belvedere/IPO Anneke de Zwart

Inleiding

Cultuurbeleid en ruimtelijk beleid zijn beide een verantwoordelijkheid van zowel rijk, provincies en gemeenten. Op lokaal niveau zijn het de gemeenten die zorg dragen voor het bestemmen en inrichten van de leefomgeving. Maar niet alleen de overheid is betrokken bij de kwaliteit van het woon-en leefklimaat; ook vele andere actoren, zoals bijvoorbeeld particuliere organisaties en bedrijven, spelen daarbij een rol. Vandaag ligt het accent echter op de rollen en taken van de provincies en het rijk.

De gezamenlijke verantwoordelijkheid van de drie overheden voor de culturele infrastructuur in Nederland is in 1994 in het *Algemeen kader bestuursovereenkomsten cultuurbeleid WVC-IPO-VNG* vast gelegd. Het IPO stelt in het rapport *De provincie: partner in cultuurbeleid*, dat de provincie bij uitstek het niveau is om onderdelen van cultuurbeleid te regelen. Cultuurhistorisch beleid is zo'n onderdeel. De provincie : ook als *flexibele regisseur* van cultuurhistorisch beleid ? Wat zou de rol van de rijksoverheid in dit beeld zijn, producent (geld en middelenverschaffer) of schrijver van het scenario (wetgeving en beleid op hoofdlijnen) ? Hoe zijn de rollen verder verdeeld? En de decors, wie draagt de zorg voor het decorontwerp (planologen, architecten); en als alle scènes op 'locatie' gefilmd worden, wie kiest die locaties uit (rijk, provincie)? Om nog heel even in dit beeld te blijven: regisseurs hebben in het algemeen geen invloed op de inhoud van het stuk, zij zijn verantwoordelijk voor de *kwaliteit* van de *uitvoering*. Is dit de rol die de provincies ambiëren, bewaker van de kwaliteit en uitvoerder van de scenario's van anderen ?

Wat de 'locaties' betreft is het IPO in bovengenoemd rapport voorstander van een *gebiedsgewijze* aanpak. De vraag die zich hier voordoet is: welke criteria maken van een bepaalde landstreek een *gebied* dat vraagt om een gebiedsgericht cultuurhistorisch beleid en wie bepaalt dat? Is de landschappelijke of fysisch geografische structuur van een gebied uitgangspunt, zijn economische of toeristische criteria doorslaggevend of de aanwezige cultuurhistorische waarden? Hoe vindt vertaling in het streekplan plaats? Mocht het rijk ook voor een gebiedsgerichte benadering in plaats van bijvoorbeeld een thematische aanpak kiezen, hoe kan dit het beste aansluiten bij het provinciaal beleid?

Om al deze vragen enigszins te structureren is een aantal thema's en vraagstellingen geformuleerd die in drie discussiegroepen behandeld zullen worden. De thema's zijn :

- A. verstedelijking en cultuurhistorie;**
- B. cultuurhistorie en het landelijk gebied;**
- C. cultuurhistorie in het ruimtelijk planproces;**

De invalshoek om de thema's te benaderen bestaat uit een cluster van polariteiten:

- * relatie cultuurhistorisch beleid - ruimtelijke ordeningsbeleid;
- * kansen en bedreigingen (sterke en zwakke punten, nu en in de toekomst);
- * relatie rijk - provincies.

Daarbij gaat het vooral om het inzichtelijk maken van problemen die zich in de praktijk voordoen en een eerste aanzet tot het vinden van oplossingen.

A. verstedelijking en cultuurhistorie

Om de problematiek te illustreren zal dit thema ingeleid worden met een casus (Leidsche Rijn).

1. huidige situatie

- wat zijn de voornaamste knelpunten/problemen die zich in de praktijk voordoen tussen de beleidsvelden ruimtelijke ordening en cultuurhistorie?
- wat zijn de oorzaken/achtergronden van die problemen: *inhoudelijk* (behoud versus ontwikkeling, beschikbaarheid concrete cultuurhistorische informatie), *organisatorisch* (competentieconflicten, communicatiestoornissen, gebrek aan informatie), *politiek/bestuurlijk* (belangentegenstellingen, verschillende normen en waarden etc.), *instrumentarium* (te beperkt of niet adequaat)?
- zijn er knelpunten in de rolverdeling rijk-provincies?

2. gewenste situatie

- welke problemen zouden met voorrang opgelost dienen te worden?
- is een *cultuurhistorische hoofdstructuur* een oplossing en is het zinvol cultuurhistorische waarden van (inter)nationaal en provinciaal niveau te onderscheiden met daaraan gekoppelde verantwoordelijkheden (rijk-provincie)?
- kan/wil de provincie de gesignaleerde problemen zelf oplossen?
- welke bijdrage kan het rijk leveren aan het oplossen van knelpunten?
- wat zou de rol van het rijk moeten zijn: randvoorwaardenstellend of voorwaardenscheppend?

B. cultuurhistorie en het landelijk gebied

Om de problematiek te illustreren zal dit thema ingeleid worden met een casus (Middag-Humsterland, Groningen)

1. huidige situatie

- wat zijn de voornaamste knelpunten/problemen die zich in de praktijk voordoen tussen de beleidsvelden ruimtelijke ordening en cultuurhistorie?
- wat zijn de oorzaken/achtergronden van die problemen: *inhoudelijk* (behoud versus ontwikkeling, beschikbaarheid concrete cultuurhistorische informatie), *organisatorisch* (competentieconflicten, communicatiestoornissen, gebrek aan informatie etc.), *politiek/bestuurlijk* (belangentegenstellingen, verschillende normen en waarden etc.), *instrumentarium* (te beperkt of niet adequaat)?
- zijn er knelpunten in de rolverdeling rijk-provincies?

2. gewenste situatie

- welke problemen zouden met voorrang opgelost dienen te worden?
- is een *cultuurhistorische hoofdstructuur* een oplossing en is het zinvol cultuurhistorische waarden van (inter)nationaal en provinciaal niveau te onderscheiden met daaraan gekoppelde verantwoordelijkheden (rijk-provincie)?
- kan/wil de provincie de gesignaleerde problemen zelf oplossen?
- welke bijdrage kan het rijk leveren aan het oplossen van knelpunten?
- wat zou de rol van het rijk moeten zijn: randvoorwaardenstellend of voorwaardenscheppend ?

C. cultuurhistorie in het ruimtelijk planproces

1. huidige situatie

- wat zijn de obstakels die een inbreng van cultuurhistorische waarden in ruimtelijke planprocessen in de weg staan?
- wat zijn de oorzaken/ achtergronden van het bestaan van dergelijke obstakels: *inhoudelijk* (behoud versus ontwikkeling, beschikbaarheid concrete cultuurhistorische informatie), *organisatorisch* (competentieconflicten, communicatiestoornissen, gebrek aan informatie), *politiek/bestuurlijk* (belangentegenstellingen, verschillende normen en waarden etc.), *procedures* (procedures en methoden om de diverse belangen tegen elkaar af te wegen), *instrumentarium* (te beperkt of niet adequaat)?

2. gewenste situatie

- welke obstakels zouden bij voorrang uit de weg geruimd moeten worden?
- is een *cultuurhistorische hoofdstructuur* een oplossing die een betere inpassing in de planprocedure garandeert?
- is het een oplossing om cultuurhistorische waarden van (inter)nationaal en provinciaal niveau te onderscheiden met daaraan gekoppelde verantwoordelijkheden (rijk-provincie)?
- hoe concreet moet de informatie zijn over de cultuurhistorische waarden om meegewogen te worden in het planproces; welke informatie moet beschikbaar zijn in welke fase?
- zijn procedures en werkwijze voor verbetering vatbaar?
- aan welke voorwaarden moet voldaan worden om de kansen van de cultuurhistorie optimaal te benutten in het ruimtelijke beleid en welke bijdrage kan het rijk daaraan leveren?
- wat zou de rol van het rijk moeten zijn: randvoorwaardenstellend of voorwaardenscheppend?

Bijlage 3

Lijst van deelnemers

J.J. Bakker	ministerie LNV
A. van Beusekom-Tromp	ministerie LNV, Belvedere
R. Blijdenstijn	Utrecht, MZ
D. Bloemhof	Friesland, MZ
A. Blom	RDMZ
J. Buiten	Drenthe, RO
H. Buursen	inspectie R.O. Gelderland, Overijssel
A. Bijvoet	RPD, Belvedere
A. Ettema	RBD-LNV Noord
W. Feenstra	Drenthe, steunpunt MZ
H. Geluk	Flevoland, MZ
L. van de Goor	Drenthe
T. Gronheid	Overijssel, RO
D.R. van den Hout-Barbosa	RPD/VROM
H. Heester	Flevoland, RO
W. Keessen	Zuid-Holland, streekplan ZH-West
O. Kloosterman	RDMZ
M. Koenders	Zuid-Holland, MZ
D. van Marrewijk	ROB, Belvedere
H. Meelissen	Noord-Holland, MZ
R. Mensink	IPO, Ruimte en Groen
J. Meijering	Groningen
J. Michels	Noord-Brabant, MZ
J.G.A. Olde Monnikhof	IPO/Zuid-Holland
H.R. Oosterveld	ministerie van LNV, stuurgroep Belvedere
C.J. van Overveld	ministerie van LNV, Belvedere
P. Pasteuning	IPO, Zorg en Cultuur
C.H. Rademaker	Utrecht, RO
R.J. de Redelijkheid	Gelderland, RO
A. Scholten	IMV-VROM, projectleider Belvedere
B. Sens	Zeeland
J.G. van Turen	Noord-Holland, RO
R. Theunissen	Limburg, MZ
W. Veenstra	Drenthe, steunpunt MZ
J. Wychers	RPD, Belvedere
A. de Zwart	Belvedere